

## PAVOGTI LAIŠKAI

Vėlyvas ruduo, gal spalio mėnesio pabaiga, o gal lapkričio pradžia. Aš – Kauno universiteto Istorijos-filologijos fakulteto trečio kurso studentė. Į laikinąją sostinę atvykau iš Aukštaitijos. Prieš trejus metus baigėsi Antrasis pasaulinis karas. Kaunas apgriautas, nuskuręs ir liūdnas, jokių ženklų, jog neseniai galėjo būti vadinamas mažuoju Paryžiumi. Gražuolė Laisvės alėja, praradusi buvusį grožį ir eleganciją, demonstruoja tuščias parduotuvių vitrinas. Ties kai kuriomis iš jų būriuojasi kauniečiai, matyt, nugirdę, kad gal bus „išmesta“ kokių nors maisto produktų. Nei aprangos, nei avalynės, nei galanterijos, nei ūkinių prekių parduotuvių nėra, o gaila, nes žmonėms ir apsirengti, ir apsiauti reikia. Visi kauniečiai turi maisto korteles, už kurias kartą per mėnesį gali nusipirkti vieną kilogramą miltų, vieną kilogramą perlinių ar miežinių kruopų, pusę litro saulėgrąžų aliejaus, du šimtus penkiasdešimt gramų cukraus ir šimtą gramų druskos. Bulvės, morkos, kopūstai ir burokėliai – be talonų, bet kad jų nusipirktum, reikia išstovėti ilgas eiles. Už korteles duoną pirkdavome kartą per savaitę. Gatvėse – daug demobilizuotų kariškių, jų šeimų narių, netgi vokiečių karo belaisvių. Žmonės išvargę, pusalkaniai, nudėvėtais drabužiais, kiaurais batais, bet laimingi, nes baigėsi karas, o jie gyvi. Studentai savo korteles galėdavo iškeisti į pietus studentų valgyklose. Ten sriuba būdavo peršviečiama, o tirščių – „katino ašaros“: keli bulvių, keli morkų gabalėliai ir šiek tiek kruopų, bet už tai pridedama didelė duonos riekė. Buvo kalbama, kad Žemės ūkio akademijos valgykloje saviems studentams duona nenormuojama, o visi kiti galėjo apie nenormuojamą duoną tik pasvajoti.

Mano tėvai Kaune turėjo tik vieną pažįstamą šeimą – tolimą giminaitį Juozą Laukį ir jo žmoną Konstanciją, todėl atvykusi studijuoti pas juos ir apsistojuau. Jie gyveno miesto centre – Donelaičio gatvėje, priešais Kauno karo muziejų, šalia Universiteto (buvusio Ūkio banko) rūmų, namo, pastatyto Karo muziejaus tarnautojams, kieme. Tame kieme stovėjo ir dviaukštis mūrinis pastatas, kuriame veikė įvairios ortopedinių priemonių dirbtuvės, ir nedidelis vieno aukšto namas, skirtas apgyvendinti šešioms Nepriklausomybės kovų veteranų-invalidų šeimoms. Viena iš šių šeimų buvo ir Laukiai. Šie šeši karo veteranai invalidai tarpukario Lietuvoje gaudavo ne tik atlyginimus, bet ir nemokamą būstą už tai, kad du kartus per dieną, rytais ir vakarais, dalyvaudavo iškilmingoje vėliavos pakėlimo ir nuleidimo ceremonijoje. Jie visi vilkėjo labai gražias tamsiai mėlynas uniformas su raudonais lampasais ir auksinėmis sagomis. Pareigos buvo visai nesudėtingos: skambant varpų muzikai nusileisdavo iš bokšto, nužygiuodavo iki Nežinomo kareivio kapo, pastovėdavo garbės sargyboje, kol pakeldavo ar nuleisdavo vėliavą, ir sugrįždavo į bokštą. Visą tą reginį buvau mačiusi tik vieną kartą, kai baigusi Utenos pradžios mokyklą buvau Kaune ekskursijoje, bet įspūdis atmintyje išliko visam gyvenimui. Tokio lengvo gyvenimo dėdei Juozui ir jo žmonai juodai pavydėjo visa tėviškėje likusi giminė, o kad kovose už Lietuvos Nepriklausomybę jis prarado pusę plaučių, jiems atrodė smulkmena. Baisus čia daiktas, kad ir žiemą, ir vasarą ji

kankino nesibaigiantis kosulys... Šio žmogaus dėka ir apsigyvenau karo muziejaus tarnautojams skirto namo kaimynystėje, pirmame aukšte, priešais Karo muziejų.

Butas, kuriame apsigyvenau, anksčiau priklausė Karo muziejaus įkūrėjui ir ilgamečiam vadovui generolui Vladiui Nagevičiui, buvusiam karo gydytojui. Dabar jis priklausė ortopedinių dirbtuvių buhalterei Sofijai ir šių dirbtuvių darbininkui demobilizuotam karo invalidui Aleksandrui (jų pavardžių jau nebeprisimenu). Kadangi buhalterė gyveno su motina, tai jai priklausė du kambariai – generolo miegamasis ir kabinetas, o Aleksandrui – svetainė. Virtuvė, vonia ir tualetas buvo bendri. Mane apgyvendino buvusio šeimininko kabinete, kuriame nebesimatė jokių jo buvimo pėdsakų, išskyrus sieninę spintą, į kurią ir susidėjau savo kuklią studentės mantą, neišskiriant nė maisto produktų. Miegojau ant atsivežtinės kanapos, kurią tėvai buvo nupirkę iš Utenos dvarininkės Teodoros Balsevičienės su naujai perrištomis spyruoklėmis ir naujai aptrauktu mėlynu gobelenu. Centrinis šildymas neveikė, todėl šildėmės virtuvėje esančia virykle ir šeimininkių kambaryje pastatyta metaline krosnele „buržuika“. Malkas ir anglis pirkdavome turguje, netoli Rotušės, ir parsinešdavome ant pečių, nes visuomeninio transporto nebuvo. Visa laimė, kad turėjome elektrą, kad veikė vandentiekis, kanalizacija ir viešoji miesto pirtis. Visi gyveno viltimi, kad ateityje gyvens geriau. Tikėjosi, kad maistui įsigyti nebereikės kortelių, kad pradės veikti centrinis šildymas, kad laisvai galės nusipirkti ne tik duonos, bet ir pieno, sviesto, sūrio ir mėsos, o gal ir drabužių su batais. Vienu žodžiu, daug ko. Svarbiausia – karas baigėsi, prasidėjo gamyklų ir gyvenamųjų namų statyba, veikia universitetai, o juose nemokamas mokslas, veikia mokyklos, ligoninės, vaikų lopšeliai ir darželiai, o kad nekūrenamos auditorijos, butai, įstaigos, mokyklų ir darželių patalpos, kaip nors išgyvensim. Mums, studentams, kurių dauguma buvome atvykę iš provincijos, buvo šiek tiek lengviau nei vietiniams gyventojams, nes atsiveždavome ir duonos, ir lašinių, ir sūdyto sviesto, ir džiovintų sūrį. Ir kambarius mums mielai išnuomodavo, tikėdamiesi, kad padėsime maisto produktais. Šalome visi be išimties ir šildėmės visi panašiai. Mano atveju šilčiausia vieta buvo buvusio generolo Vladi Nagevičiaus buto virtuvė: verdant valgį viryklė įkaisdavo ir tuo pačiu pašildydavo visą patalpą. Vakaraus dažniausiai ant jos ir sėdėdavom, kas su knyga, kas su mezginiu, o kas su rožančiu. Pasišildyti ateidavo ir svetainės šeimininkas, kurį vadindavome Alioša. Gerdavome karštą ramunėlių arbatą ir grauždavome dar iš Vilkaviškio atsivežtus šeimininkės motinos Petronėlės džiovėsius, kurių jį buvo prisidžiovinusi dirbdama Vilkaviškio klebonijos virtuvėje. Džiuvėsių buvo pilnas maišas ir tikėjomės, kad jų užteks ilgam. Alioša buvo ne tik aukštas, išvaizdus, bet ir labai simpatiškas jaunuolis. Pirmą kartą gyvenime iš arti mačiau taip likimo nuskriaustą žmogų – jam buvo aukščiau kelio amputuota dešinė koja. Siaubas! Jis pasakodavo apie savo gimtąjį kaimą kažkur Rusijos gilumoje, apie tėvus, brolius, kaimynus, o daugiausia – apie savo kaimynų jauniausią dukterį Taniušą, kurią aiškiai buvo įsimylėjęs ir kuriai

nedrįso parašyti, kad tapo invalidu. Alioša greitai mus paliko, nes buvo pasiūstas į Maskvą tobulintis ortopedinių priemonių gaminimo srityje. Atsisveikinimas buvo gana graudus...

Vietoj Aliošos buvusioje generolo Vlodo Nagevičiaus svetainėje apsigyveno nauja gyventoja – ortopedinių dirbtuvių technologė, nei jos vardo, nei pavardės neprisimenu, tik žinau, kad buvo suvalkietė. Ji greitai ištekėjo ir mano šeimininkei teko atiduoti jai kambarį, kurį buvo man išnuomojusi. Aš persikėliau į šeimininkės kambarį, o jos senoji motina – į virtuvę, nes dabar virtuvė priklausė tik mums. Naujoji gyventoja ištekėjo už poeto Anzelmo Matučio. Santuoka visoms mums atrodė visai nevykusi jau vien dėl to, kad ji už savo vyrą buvo gerokai vyresnė. Nusprendėme, kad ši santuoka ne iš meilės, o iš išskaičiavimo, nes Anzelmas Matutis absoliučiai nieko neturėjo, o ji turėjo ir gerai apmokamą darbą ir kur gyventi. Pagaliau, koks skirtumas, kaip ten buvo iš tikrųjų. Jo eilėraščius vaikams jau buvau skaičiusi periodinėje spaudoje ir žinojau, kad yra talentingas jaunas rašytojas. Kartais pas jį ateidavo draugai, dažniausiai jauni rašytojai, bet pats dažniausias svečias būdavo poetas Antanas Miškinis. Jie ant elektrinės plytelės virdavo kmynų arbata, nuo kurios kvėpėdavo visas butas, ir apie kažką suglaudę galvas tyliai kalbėdavosi. Prasidėjus pavasariui Antanas Miškinis dingo. Nepasirodžius geras dvi savaites, neiškenčiau ir paklausiau kaimyno, kodėl nebeateina jo draugas. Matutis į mano klausimą atsakė tyla, atodūsiu ir rankos mostu. Supratau, kad Antaną Miškinį ištiko tai, ko mes visi tada mirtinai bijojom.

Netikėtai išsiplėtė mano įžanga, o parašyti norėjau apie laiškus, teisingiau – „pavogtus laiškus“. Mano jaunystėje laiškai buvo neįkainojamas turtas, jie buvo aukso vertės. Jeigu giminės ar draugai gyveno ne kaimynystėje, o tolėliau, tai bendravimo galimybės buvo lygios nuliui, nes ir mažiausi atstumai, ypač žiemos metu, buvo sunkiai įveikiami. Laiškas buvo niekuo nepakeičiama bendravimo priemonė ypač jauniems žmonėms. Laiškai buvo skirtingi ir išvaizda, ir apimtimi, ir turiniu, pagaliau net popieriaus kokybe. Labiausiai skyrėsi turiniu, kuris priklausė tiek nuo rašančiojo, tiek nuo skaitančiojo išsilavinimo ir interesų. Dažniausiai jie būdavo ilgi, smulkmeniški, neretai papildomi citatomis ir netgi eilėraščių posmais. Rašydavome apie tai, ką veikiamo, ką žadame veikti, su kuo buvome susitikę ir apie ką kalbėjomės, apie perskaitytas knygas, apie pasilinksminimus ir daug apie ką. Juose buvo rašoma ir apie jausmus, ilgesį, netgi meilę, juos rašydavome ne tik giminėms, draugams, bet ir mylimiesiems.

Ruošdamasi į universitetą šį savo turtą atidžiai peržiūrėjau ir atrinkusi tuos laiškus, kurie man pasirodė svarbiausi, susidėjau į savo pačios pasisiūtą ir išsiuvinėtą rankinę su užtrauktuku ir ketinau pasiimti su savimi. Į tą rankinę įsidėjau dviejų buvusių mokyklos draugų laiškus. Šie laiškai buvo skirtingi ir savo turiniu, ir išvaizda, o svarbiausia – datomis, mat juos rašę jaunuoliai gyveno skirtingus gyvenimus skirtingais metais, o ir aš jiems buvau nevienodai svarbi ir artima. Juozo Jankausko laiškas, kuris jau dvejus metus kalėjo Sibiro lageryje ir tik ten atsidūręs prisipažino, jog jau seniai jam esu kritusi į akį, bet anksčiau to pasakyti neišdrįsęs, buvo rašomi ant iš sąsiuvinio

išplėšto lapo ir be voko. Tie sąsiuvinio lapai būdavo sulakstomi į trikampius, paliekant vietos adresui ir pašto ženklui, ir siunčiami tarsi pašto balandžiai. Svarbiausia buvo ne laiško išvaizda, o jo turinys, pilnas ilgesio gimtinei, artimiesiems ir, žinoma, man. Situacija buvo gana keblė, nes žinia, kad jam patinku, atėjo gerokai pavėluotai. Tačiau apie tai jam pranešti jaučiausi neturinti jokios teisės. Supratau, kad šiuo atveju esu jam lyg savotiškas atspirties taškas, verčiantis jį stengtis išgyventi, kad sugrįžtų gyvas ir sveikas. Rašydavo gana dažnai, kai tik pasisekdavo gauti popieriaus ir rašalo, nes tikriausiai labai laukdavo atsakymų. Dažnai rašydavau ir aš, nors tikriausiai ne visai apie tai, ko jis tikėdavosi. Tuos laiškus tebeturiu. Jie sunkiai įskaitomi, pageltę popierius, išblukę rašalas, bet tai, ką įskaitau, ir šiandien išspaudžia ašarą. Tuose laiškuose-balandžiuose labai plati jausmų paletė, kurioje susimaišę ir be galo tragiška kasdienybė, ir amžinas nerimas, ir noras bet kokia kaina išgyventi, kad galėtum sugrįžti pas tuos, kurie tau už viską pasaulyje brangiausi. Nežinau, kaip būtų susiklostęs mano gyvenimas, jeigu šis aukštas, tvirtai sudėtas, tamsiaplaukis, rudaakis, trimis metais už mane vyresnis jaunuolis apie tai, kad jam patinku, būtų man pasakęs prieš porą metų, kai susitikdavome mokyklos literatų būrelyje, šokiuose ir bendramokslių gimtadienių vakarėliuose. Tada ne tik aš, bet ir dauguma mano bendraamžių merginų jausmų klausimu buvome nedrąšios, apie galimą draugystę svarstyti pradėdavome tik tvirtai įsitikinusios, jog mumis rimtai domimasi.

Visai kitokie buvo antrojo jaunuolio Česlovo Skukauskio laišškai, kuriuos jis man rašyti pradėjo, kai išvažiavau į Kauną. Šis buvo tik metais už mane vyresnis Vilniaus miškininkystės instituto antro kurso studentas. Nepasisekė, kad rimtai draugauti pradėjome jau būdami studentai, kitu atveju studijas tikriausiai būčiau pasirinkusi Vilniaus, o ne Kauno universitete. Laiškai mudviem buvo nepamainoma bendravimo galimybė, kitaip nebūtume galėję dalintis savo išgyvenimais, savo jausmais ir ilgesiu. Susitikdavome tik vasaros atostogų metu, o kai esi jaunas, esi ir nekantrus, nes norisi su artimu žmogumi dalintis viskuo, ką pamatai, sužinai, ką perskaitei, kaip jautiesi, netgi apie ką svajoji. Jo laiškuose labai daug vietos buvo skiriama jausmams ir ilgesiui, o svarbiausia – svajonėms apie mūsų bendrą ateitį, kai baigsime studijas ir pradėsime savarankišką gyvenimą. Sunkiai įsivaizduoju savo jam rašytų laiškų turinį. Tikiuosi, kad buvau santūresnė ir apie jausmus tiek daug nerašiau. Tikiuosi, bet ką rašiau iš tikrųjų, šiandien jau tik vienas Dievas nežino...

Vieną vakarą, norėdama į vietą, tai yra į „rankinę“ su laiškais, padėti tik ką gautą ir perskaitytą vieną iš Česlovo Skukauskio laiškų, praradau amą – toje sieninės spintos lentynoje, kurioje laikydavau „rankinę“, buvo tuščia. Patikrinau ne tik visas spintos lentynas, bet ir visus kambario kampus. „Rankinė“ dinga, kaip į vandenį įkrito. Nieko apie ją negalėjo pasakyti nei buto šeimininkė, nei jos sena motina. Ieškant mano „nelaimingosios rankinės“ paaiškėjo, kad dinga ir maišas su džiuvėsiais. Tapo aišku, kad mūsų bute buvo apsilankę ilgapirščiai. Jų pokario metais

buvo daugybė, į butą jie tikriausiai pateko, kai šeimininkės senoji motina eidama trumpam į rūsi paliko neužrakintas duris. Šeimininkė, o ypač jos motina, labai gailėjo džiūvėsių. Ir man jų buvo gaila, bet dar labiau gailėjau pavogtųjų laiškų. Įsivaizduoju, kaip grobiu nusivylė vagiškai! Džiūvėsiai – jau ne kažin kas, o jau rankinė su laiškais – tai kaip spjūvis į veidą. Juk vagys tikriausiai tikėjosi rasti ką nors vertingo, jeigu ne pinigų ar maisto kortelių, tai bent papuošalų. O čia kažkokie laiškai!.. Savo praradimu pasiguodžiau bendrakursėms, jos mane suprato ir užjautė. Kitą dieną einančią į paskaitas mane pasivijo bendrakursė Marija Jakštonytė, gyvenusi mano kaimynystėje, kitoje Karo muziejaus sodelio pusėje, Putvinskio gatvėje, sakydama:

– Turiu tau gerą naujieną! Mano šeimininkas rado tavo rankinę su laiškais!

– Ką tu sakai, rado rankinę! – net aiktelėjau iš nuostabos.

– Ne tik rado, bet ir perskaitė joje esančius laiškus, – pasakė Marija ir nusijuokė.

– O Dieve! Pasakyk man, kas per vienas tas tavo šeimininkas ir kur jis tuos laiškus rado? – šiek tiek atsitokėjusi paklausiau kursioinės.

– Tai garsus dailininkas Antanas Žmuidzinavičius. Laiškus rado savo laiptinėje užkištus už radiatoriaus. Kadangi kai kurie buvo siųsti universiteto adresu, tai manęs paklausė, ar nepažįstu tokios studentės, – toliau pasakojo vis besišypsodama bendrakursė Marija.

Nei apie šį, nei apie kitus Lietuvos dailininkus tada absoliučiai nieko nežinojau, nes buvau užaugusi kaime. Žinojau iš mokyklinių vadovėlių Petro Rimšos „Vargo mokyklą“ ir iš Karo muziejaus sodelio Juozo Zikaro „Laisvės“ statulą. Tuo mano kuklios žinios apie dailę ir dailininkus ir baigėsi.

– Tai dar ne viskas. Laiškus tau šeimininkas atiduos asmeniškai. Prašė, kad jų atsiimti ateitum šiandien penktą valandą po pietų, – toliau šypsojosi Marija Jakštonytė. – Nevėluok.

Penktą valandą virpančia širdimi ir drebančiomis kojomis atsidūriau Putvinskio gatvėje prie įėjimo į Antano Žmuidzinavičiaus namus (dabartinį „Velnių muziejų“). Duris atidarė pagyvenusi moteris, tikriausiai namų patarnautoja, ir nuvedė į svetainę, kurioje mane pasitiko šeimininkas. Šeimininkas atrodė imponantiškai: aukštas, žilstelėjusiais plaukais, žilstelėjusia barzda ir plačia šypsena lūpose. Svetainė buvo labai erdvi, su dviem dideliais langais į kiemo pusę, o visos jos sienos nukabintos paveikslais. Prie vienos sienos stovėjo plati sofa, du foteliai ir žemas žurnalinis staliukas, o prie kitos stovėjo didelis senovinis servantas, prikrautas įvairiausių porcelianinių, stiklinių ir sidabrinų indų. Tokio gražaus buto apstatymo ir tiek daug ir tokių gražių paveikslų gyvenime nebuvo mačiusi, todėl stovėjau lyg stabo ištikta, net užmiršusi, ko čia atėjau. Buvau pakviesta atsisėsti. Atsisėdau, bet savijauta buvo nepavydėtina, nes nežinojau nei kaip elgtis, nei kuo domėtis šis įžymus žmogus, panorėjęs mano laiškus grąžinti asmeniškai. Ant žurnalinio staliuko gulėjo mano „nelaimingoji rankinė“ su laiškais. Šeimininkas prieš atsisėsdamas į fotelį priešais mane šūktelėjo:

– Pageidaučiau arbatos! – Visai pasimečiau. To jau buvo tikrai per daug. Gatava buvau pradingti, Dievai nematę ir tų laiškų.

– Atsiprašau, mieloji, kad perskaičiau pačiai rašytus laiškus. Šis poelgis man garbės nedaro. Pirmąjį perskaičiau norėdamas sužinoti, kam jie skirti ir ar verta ieškoti jų savininko. Perskaitęs pirmąjį neatsispyriau pagundai perskaityti visus. Turiu prisipažinti, kad juos skaitydamas turėjau didelį malonumą, nes pasijutau lyg pats būčiau jaunas, pilnas gyvenimo džiaugsmo ir rašantis ilgus laiškus savo mylimai merginai. Šie laišškai man padovanojo porą nuostabių valandų, už kurias esu dėkingas jų autoriams, dviem jauniems vyrams, – įdėmiai žiūrėdamas man į akis pasakė žymus dailininkas.

Namų patarnautoja įnešė ir ant žurnalinio staliuko pastatė padėklą su arbatinuku, mažais porcelianiniais puodeliais, cukrine ir sausainiais. Teko vaišintis, nors atvirai kalbant to visai nenorėjau, nes jaučiausi labai pasimetusi ir be arbatos porcelianiniuose puodeliuose.

– Esu įsitikinęs, kad nusipelniau radybų, – pasakė šeimininkas, kai atrodė, kad pokalbis jau visai eina į pabaigą ir aš bematant būsiu laisva.

Suklusau, nes net negalėjau įsivaizduoti, ką tai sakydamas jis turi galvoje.

– Tikiuosi, kad man papasakosite apie šių laiškų autorius. Aš, kaip žinote, esu menininkas ir mane visa tai tikrai domina. Turiu prisipažinti, kad juos skaitydamas jums net savotiškai pavydėjau, nes tokių laiškų man niekas nerašė, o gaila...

Tik to betrūko, kad visai svetimam, pagyvenusiam vyriškiui, kuris dar ir įžymus žmogus, turėčiau pasakoti apie man laiškus rašiusius jaunuolius. Net akyse pasidarė tamsu. Negaliu prisiminti, ką aš tada šiam žmogui papasakojau, tik atsimenu, kad manęs klausėsi dėmesingai, nepertraukdamas. Pokalbis užsitęsė, keletą kartų mėginau keltis, bet vis buvau pasodinama atgal. Turėjau papasakoti ir apie savo tėviškę, ir apie savo šeimą, ir apie studijas, ir apie tai, ką svajoju daryti baigusi universitetą. Atsisveikindamas Antanas Žmuidzinavičius pasakė:

– Man buvo labai smagu, nes su jumis praleistas laikas tikrai neprailgo. Net nežinau, kas buvo smagiau: ar skaityti jums rašytus laiškus, ar su jumis kalbėtis. Už visa tai turiu būti dėkingas ir laiškų autoriams dviem jauniems vyrams, ir jums asmeniškai ir, be jokios abejonės, ilgapirščiams.

Pagaliau viskas baigėsi. Grįždama namo staiga pagalvojau, kad ilgapirščiams turėčiau ir aš būti dėkinga, nes jie, savaime suprantama, to visai nenorėdami, man padovanojo galimybę atsidurti išskirtinėje situacijoje. Jau pirmąjį šeštadienį išsiruošiau į M. K. Čiurlionio muziejų, kad nors kažką sužinočiau apie dailę, o svarbiausia, pamatyčiau muziejuje kabančius Antano Žmuidzinavičiaus paveikslus. Nuo to, ką pamačiau muziejaus salėse, man net galva apsisuko. Tiek daug naujo, nematyto, suprantamo ir nesuprantamo pamačiau tą šeštadienį! Ypač įdėmiai apžiūrėjau savo naujojo pažįstamo paveikslus. Jie man labai patiko, kadangi juose viskas man buvo ir suprantama, ir labai gražu. Daug šviesos, daug žalumos, kažkokia žodžiais nenusakoma ramybė ir šventiška

nuotaika. Žiūrėk ir žiūrėk... Turiu pripažinti, kad nutikimas su mano „pavogtais laiškais“ visai netikėtai man atvėrė akis į naują nepažįstamą meno sritį – dailę. Jei anksčiau pakako literatūros ir teatro, tai po šio apsilankymo M. K. Čiurlionio muziejuje supratau, kad ne mažiau įdomi ir dailė. Įdomiausia tai, kad likimo dėka taip susiklostė mano gyvenimas, jog jame svarbiausia tapo ne literatūra, kurią studijavau, o dailė. Tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimtaisiais metais ištekėjau už tada dar jauno dailininko Lietuvos valstybinio dailės instituto dėstytojo ir Valstybinės grožinės literatūros leidyklos (vėliau – „Vagos“) vyriausiojo dailininko Eduardo Jurėno. Jo tiesioginio viršininko Dailės instituto grafikos katedroje ir tuometinio Lietuvos dailininkų sąjungos pirmininko profesoriaus Jono Kuzminskio dėka tapau šios kūrybinės organizacijos darbuotoja. Čia, šalia talentingų, sudėtingų, įdomių, pasižyminčių neeiliniu individualumu asmenybių, prabėgo geriausi mano gyvenimo metai. Tiek Dailininkų sąjungos vadovų, tiek jos narių dėka išgyvenau įdomų, turiningą ir, labai norėčiau pasakyti, netgi prasmingą gyvenimą. Daugumą iš jų ne tik gerbiau, bet ir mylėjau. Čia dirbdama Antaną Žmuidzinavičių matydavau gana dažnai, nes nežiūrint solidaus amžiaus, jis dar aktyviai dalyvavo Dailininkų sąjungos veikloje. Ne kartą tiek su Sąjungos vadovais, tiek su Meno tarybos nariais esu buvusi ir jo namuose. Ypač jaudinausi, kai pirmą kartą, po daugelio metų, atsidūriau Antano Žmuidzinavičiaus svetainėje ir atsisėdau į fotelį, kuriame sėdėjau atėjusi atsiimti savo pavogtų laiškų. Mano nuostabai, svetainė buvo nepasikeitusi. Ta pati sofa, tie patys foteliai, tas pats servantas su daugybe stiklinių, porcelianinių ir sidabrinių indų ir tie patys paveikslai. Net krūptelėjau, kai visiems suėjus į svetainę ir susėdus išgirdau šūktelėjimą:

– Pageidaučiau arbatos!

Ta pati, tik gerokai senstelėjusi namų patarnautoja įnešė padėklą su porceliano puodeliais, arbatinuku, cukrine, sausainiais, taurelėmis ir grafinu.

Viskas buvo kaip anuomet, kai buvau atėjusi atsiimti savo laiškų, išskyrus grafiną ir taureles. Kiekvieną kartą, kai atsidurdavau Antano Žmuidzinavičiaus svetainėje, atsisėdavau į senąjį fotelį ir į rankas paimdavau mažą porcelianinį puodelį su kvepiančia arbata, prisimindavau pavakarę toje pačioje svetainėje prieš daugelį metų. Daug kartų buvo kilusi pagunda apie tai priminti šeimnininkui, bet neišdrįsau. Bijoju, kad gali nebepriminti, o jeigu prisimins, tai tikriausiai prisiminimais pasidalins su kartu esančiais mano viršininkais ir bendradarbiais. Įsivaizduoju, kaip smagiai visi būtų pasijuokę iš tolimos mano jaunystės ir tų mano „nelaimingų laiškų“. Nei tada, nei dabar nenorėčiau, kad iš jų būtų juokiamasi. Nieko juokingo juose tikrai nebuvo. Buvo jaunystė, kad ir skurdi, vargana, alkana, bet vis tiek jaunystė – su jausmais, ilgesiu, svajonėmis ir viltimi.